

Johanna Korhonen, Seppo Heikkinen,
Marika Räsänen ja Hilikka-Liisa Vuori

Oma keho oppimisen välineenä

KESKIAIKAINEN LITURGIA MENE LUIHIN,
JA KASILUOKKALAISEN ”KEHO TÄRISEE
HASSUSTI”

Turun linnan Nunnakappelissa on viileää. Kivilat-
tia on kaiketi yhtä kylmä kuin keskiajalla. Pari-
kymmentä kahdeksaluokkalaista on uudessa
tilanteessa: seistään ringissä, ja nainen laulattaa
pitkää a:ta. Se soi ja kaikuu kivistä seinistä hie-
nosti. Se jopa tuntuu kehossa värinä.

A:sta päästään latinankielisiin lauluihin: Cor-
pus quod diu latuit... Nekin saadaan kumma kyllä
lauletuiksi niin, että se kuulostaa ihan oikealta.
Seinät soivat, ääni menee kehojen läpi, luihin asti.
Mitä tästä nyt pitäisi teini-ikäisen ajatella: onko
tämöinen puuha hienoa ja erikoista vai turhaa,
tylsää ja sitä paitsi äärimmäisen noloa?

Vastauksesta riippumatta tilanteessa tapah-
tuu oppimista. Kokemuksesta ja tunteista syntyy
muistijalkia. Palautteet vaikuttavat rehellisiltä:
”Alkoi huimata. Ja oli aika jännä fiilis.” ”Ajattelin
että se oli hassua ja tyhmää.” ”Ajattelin että se oli
outoa mutta hienoa. Tunsin rauhaa ja huvituksen/
hauskaa.”

Kuvaus on Piikkiön koulun ilmiöpäiviltä
(Turun linna 9. – 10.2.2016). Laulutyöpajoihin
osallistui neljä kahdeksaluokkalaisten ryhmää.
Oppilaat kirjoittivat käsin ruutupaperille vastauk-
set kysymyksiin ”Mitä ajattelin mielessäni
/mitä tunsin kehossani”.

Kun a, o ja latinankieliset laulut ovat tuntuneet
jännältä, sekavalta, ei miltään, surumielisiltä ja
tärisyttäviltä, siirrytään lämpimämpään tilaan
kuulemaan taustoitusta. Filosofian tohtori Marika
Räsänen puhuu Tuomas Akvinolaisesta, 1200-
luvun filosofista ja pyhimyksestä, jonka ruumiin
sijoituspaikasta tuli kuoleman jälkeen riitaa. Tuomaan
muistoksi ja reliikkikiistan ratkaisun kunniaksi
tehtiin liturgioita, joiden lauluja, kas kummaa,
lauloimme juuri äsken Nunnakappelissa.

Nunnakappelissa a:ta laulattanut nainen on
musiikin tohtori, musiikkipedagogi Hilikka-Liisa

Vuori. Hän laulaa Vox Silentii -duossa ja tietää,
miten seinät saadaan soimaan. Palautteita ruu-
tupaperille keräsi Vox Silentiiin toinen laulaja
Johanna Korhonen. Projektin johtajana toimii
Marika Räsänen. Lisäksi projektissa työskentelee
latinankielisten laulujen kääntäjä ja runokielen
asiantuntija Seppo Heikkinen.

Tämä joukko (jossa alkuvaiheessa oli latinis-
tina myös Antti Lampinen) toteuttaa toista
vuotta projektia *Näe, kuule, tunne, koe – moniais-
tinen kokemuksellisuus Tuomas Akvinolaisen
muistojuhlissa*. Koneen Säätiön rahoittamassa
tieteellis-taiteellisessa hankkeessa tutkitaan Tuomaasta
kertovia liturgioita ja niiden herättämiä
mahdollisia aistikokemuksia. Projektissa paino-
tetaan sitä, että musiikkia ei ainoastaan kuulla,
vaan ääni myös koetaan tuntoaistilla: ääni on
mekaanista värähtelyä aineessa. Keho ”tärisi has-
susti”, kuten yläkoululainen kirjoitti palauttees-
saan. Musiikki voidaan myös maistaa, haistaa ja
nähdä sanoituksen ja tilan visuaalisen kielen
avulla.

Esimerkiksi Tuomas Akvinolaisen muisto-
juhla- ja translaatioliturgioiden (translaatio =
pyhimyksen ruumiin ja ruumiin osien, reliikkien
siirto) teksteissä kuvataan, kuinka Tuomaan
arkusta on sitä avattaessa levinnyt ihastuttava
tuoksu. Ajatus ihanasti tuoksuvasta ruumiista
seitsemän vuotta kuoleman jälkeen saa eturivissä
istuvat yläkoululaiset hörähtelemään ja tekemään
asiaankuuluvia yök-eleitä. Hienoa – viesti meni
perille ja tuli kaikesta päätellen ymmärretyksi!

Keho on samanlainen kuin vuosisatoja sitten

Miten nykyajan ihminen voi ylipäättään lähestyä
kysymystä siitä, millaisia tuntemuksia ja merki-
tyksiä keskiajan musiikki on keskiajan ihmisessä
herättänyt?

Yksi mahdollinen tutkimisen väline on keho –
sillähän me joka tapauksessa kaiken havainnoin-
timme teemme. Ihmisen keho on samanlainen
kuin vuosisatoja sitten. Onneksemme vuosisato-
jen takaisia tilojakin on linnoissa ja kirkoissa
edelleen käytössä. Ihmisen äänikään ei ole muut-
tunut miksikään, vaikka tapamme käyttää sitä
onkin ajan saatossa vaihdellut.

Kun nämä asiat tuodaan yhteen nykyajassa,
tieteelliseen tietoon nojaten ja taiteelliseen työ-
hön luottaen, lopputulos voi olla enemmän kuin
osiensa summa. Näin ainakin toivomme.

Hankkeessa oli alusta alkaen mukana ajatus tieteellisen ja taiteellisen työn tuomisesta yleisön ulottuville. Pedagogiikka limittyi luontevaksi osaksi, kun halusimme työpajoihin myös nuoria osallistujia. Opettajat, joihin olimme yhteydessä, innostuivat ajatuksesta toteuttaa workshoppeja kouluissa ja tapahtumapäivinä, kuten yllä kuvatussa Piikkiön koulun Turun linnassa järjestämässä ilmiötapahtumassa.

Hilkka-Liisa Vuori on pedagogina laulanut kaikenikäisten oppilaiden kanssa yli kaksikymmentä vuotta. Hän ei arkaile viedä oppia kenelle tahansa, joka tohtii tulla tilanteeseen mukaan – vaikka alussa vain kuunnellen. Tähän mennessä kohtaamistamme koululaisista lähes jokainen on jossain vaiheessa laulupajaa osallistunut myös äänentuottoon ja laulamiseen – jopa lattialla vatsallaan maaten. Se, että oppitunnilla saa maata lattialla äänitelemässä ja havainnoimassa oman kehonsa värähtelyä latinankielisen laulun täyttämässä tilassa, voi olla mieleen jäävä kokemus.

Yläkoulu- ja lukioikäisten oppilaiden omiin ajatuksiin ja kehollisiin tuntemuksiin liittyvät palautteet ovat yllättäneet tutkimusryhmän oivaltavuudellaan ja siitä nousevalla positiivisuudellaan.

- Tuntui roomalaiselta. Kuulin ääniä, matalia ja korkeita. Tunsin katon, seinän ja maan.
- Kaikki tuntui oudolta ja hyvin hauskalta kappelissa.
- Historiallinen kokemus.
- Mukavaa, hiljaista ja rentouttavaa.
- Se oli kaunista ja kun suljin silmät pystyin kuvittelemaan keskiaikaisen kuoron laulamassa. Tunsin resonointia kehossa. Se oli liikuttavaa ja myös hieman pelottavaa.

Tietysti mukana on myös hyvin kriittisiä palautteita.

- Oli kylmää ja vitutti.
- Kamalaa paskaa.
- Aikuiset makasi lattialla.
- Ei tuntunut mitään mutta ainakin sain kokeilla.
- Se oli hupsua.

Tieteen, taiteen ja opetuksen yhdistäminen toimii

Tutkimushankkeen toteuttajina olemme tyytyväisiä lähestymistapamme tähän mennessä tuotamiin tuloksiin. Ensinnäkin työpajat otettiin erinomaisesti vastaan. Nuoret 7.–8.-luokkalaiset olivat valmiita kokeilemaan outoja resonanssiharjoituksia. Monen vastauksesta välittyi ilahtunut yllätys siitä, että oma keho resonoi ja värähdellensä rentoutui. Huomiot kiinnittyivät sekä kehoon että mieleen. Värähtely, lämpö, väsymyksen tunne ja matkailu mielikuvissa oli nuorten palautteissa paikoin hyvin samanlaista verbaalista kokemuksen ilmaisua kuin aikuisilla. Levon kautta tuli myös joka ryhmässä palautetta nälästä, janosta ja väsymyksestä.

Toisekseen omakohtainen ja laulupajoihin osallistuneiden kanssa jaettu kokemus keskiaikaisesta musiikista auttoi kaikkia, niin oppilaita kuin tutkijoita, ymmärtämään entistä selvemmin voiman, joka laulettuilla sanalla oli tilassa ja kehossa, sekä sen, kuinka voimallinen aistikokemus liturginen laulu saattoi olla. Keskiaikaiset liturgiset laulut on luontevinta oppia kokonaisvaltaisesti. Kun osallistujat kuuntelevat kirkon kaikua ja oman kehonsa resonanssia, he oppivat laulujen sävelmiä korvakuulolta. Keho- ja kirkkotilan kuulostelu auttaa unohtamaan kriittisyyden omaa ääntä kohtaan. Tarkoituksena ei ole niin sanotusti laulaa oikein vaan olla osana soivaa tilaa. Kokemuksen syvyys ei ole riippuvainen iästä, musiikillisesta koulutuksesta tai muusta oppineisuudesta.

Kaiken kaikkiaan oppilaiden oivallukset eivät liittyneet tiukasti keskiaikaan, mikä oli mielestämme positiivista. Kun erilaisuus tulee omalle mukavuusalueelle, kaukaiselta tuntuva keskiaika voi auttaa kohtaamaan ja pohtimaan itse kunkin omia tunteita.

Monitieteinen lähestymistapa ja oppilaiden oma tekeminen laulupajoihin vaikuttaa saamamme palautteen perusteella onnistuneelta opetusmetodilta. Omakohtainen kokemus antoi kyttä esimerkiksi keskiaikaan usein liitetylelle mielikuvulle pimeydestä ja kurjuudesta. Nämä sanat eivät itse laulaessa ja tilan hienoa sointia kuunnellessa tulleet yhdenkään osallistujan mieleen.

Lisätietoja: osagloriosa.org | voxsilentii.fi